

6

MEEDIAKASUTUS JA INFOVÄLI

Külliki Seppel
Tartu Ülikool

Järgnevas peatükis käsitletakse eestlaste ja teiste rahvuste hinnanguid oma informeeritusele Eestis ja mujal toimuvast, jälgitavate infokanalite olulisusele ja usaldusväarsusele, sotsiaalmeedia kasutusele ning ETV+ toimimisele.

Meedia on oluline tegur identiteedi kujundamisel ning ka arusaamade ja hoiakute mõjutaja. Eestis, kus venekeelsed elanikud on korruga kohaliku venekeelse meedia, Venemaa meedia ja vähesemal määral eestikeelse meedia mõjuväljas – mis sageli esitavad vastukäivaid vaatekohti kohalike ja maailmasündmuste kohta –, on inimeste meediatarbimises tehtavatel valikutel eriti tugev roll hoiakute ja vaadete mõjutamisel. Nii varasemates kui ka käesolevas integratsiooni monitooringus on meediakasutust analüüsitud inimeste hinnangute kaudu erinevate

meediakanalite olulisusele ja usaldusväarsusele infoallikana ehk pigem subjektiivse tunnetuse kaudu selle kohta, millised meediakanalid on nende jaoks kõige tugevama sümboolse autoriteedi ja mõjuga, mis ei pruugi vastata tegelikule meediakasutusele.¹

¹ Näiteks Kantar Emori poolt 2017. a aprillis läbi viidud teleauditooriumi uuringu kohaselt jälgib PBK Eesti uudistesaadet keskmiselt 38 000 inimest (st u 1% elanikest alates vanusest 4 a), ETV+ osakaal päevasest vaatamisajast on pikemat aega püsinud 0,6%. Need tulemused käivad küll ühe päeva ja kogu rahvastiku kohta, aga ka seda arvesse võttes erinevad need märgatavalt küsitluses antud hinnangutest PBK uudistesaaatele ja ETV+ tähtsusele (vt <http://www.emor.ee/teleauditooriumi-ulevaade-aprillikuus-2017/>). Erinevust mõjutab ka see, et integratsiooni monitooringu küsimused keskenduvad meediakanalite rollile infoallikana, samas kui inimeste üldises meediakasutuses on infootsingute kõrval palju teisi motiive, nt meelelahutus, mida antud uuring ei kata.

6.1. Enesehinnanguline informeeritus

Huvi Eestis toimuva vastu ja teadlikkus sellest on üks põhinäitajaid, mille kaudu saab hinnata inimeste tunnetatud seotust Eesti ühiskonnaga. Ajavahemiku jooksul, mil enesehinnangulist informeeritust on integratsiooni monitooringutes mõõdetud (2008–2017), on teiste rahvuste hinnangud oma informeeritusele Eestis toimuva kohta lähenenud eestlaste hinnangutele (joonis 6.1.), hinnangutes informeeritusele oma kodukohas toimuva kohta on vahe rahvusrühmade vahel aga peaaegu kadunud (vastavalt eestlastel 85% ja teistel rahvustel 83%). Eestlaste hinnangud on jäänud uuritud üheksa aasta jooksul stabiilseks, samas kui teiste rahvuste hulgas toimus suurim hüpe oma informeeritust heaks hindavate inimeste osakaalus ajavahemikus 2008–2011 ning väike tõus on jätkunud ka järgneva kuue aasta jooksul.

Informeeritus Euroopa Liidust tegi mõlemas rühmas läbi suurema hüppe ajavahemikus 2008–2011 ja on hiljem püsitud 50% ümber, samal ajal kui teiste rahvuste puhul on see näitaja olnud püsivalt veidi suurem. Vastupidises trendis on liikunud teiste rahvuste informeeritus Venemaast: end seal toimuva suhtes informeerituseks pidavate osakaal tegi aastail 2008–2011 läbi languse ja on hiljem püsitud vahemikus 63–65%, st Venemaal toimuvast peab end hästi informeerituseks neist kaks kolmandikku.

Selgelt on näha kasvav lõhe informeerituses Eestist ja Venemaast: kui 2008. aastal hindas võrdne hulk teistest rahvustest elanikke (70%) oma informeerituse Eestist ja

Venemaast heaks või väga heaks, on hiljem informeeritus Eestist kasvanud, Venemaast aga langustrendis. Eestlaste suhteliselt vähene tähelepanu Venemaal toimuvale suurenes tõsiselt hüppeliselt 2015. aastal seoses sõjalise konfliktiga Ukrainas ning pingetega Venemaa ja lääne vahel. Nüüdseks, mil meedias leiab see vastuseis vähem kajastust, on tähelepanu alanenud tagasi varasemate aastate tasemele.

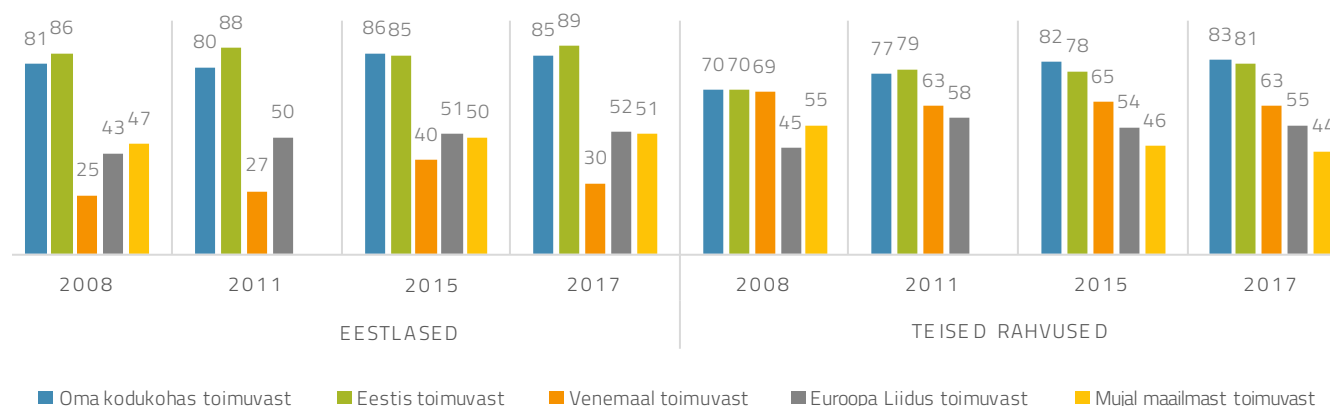
Teiste rahvuste hinnangud oma informeeritusele on tugevalt seotud muude Eesti riigi ja ühiskonnaga seotust näitavate tunnustega, nagu kodakondsus, keeleoskus ja kuuluvustunne (mida näitab riigiidentiteedi indeks). Kui Eesti kodanike hinnangud oma informeeritusele Eestist on kõrgemad kui mittekodanikel, siis Venemaa kodanike informeeritus Venemaast on kõrgem kui Eesti kodakondsusega inimestel. Parema eesti keele oskusega inimesed hindavad oma informeeritust Eestist ja kodukohas toimuvast kõrgemalt, samas kui informeerituses Venemaast erinevusi ei ole. Suurema riigiidentiteediindeksi skooriga (vt pkt1) inimeste hinnangud oma informeeritusele on märksa kõrgemad kui väiksema skooriga inimestel.

6.2. Meediakanalite olulisus infoallikatena

Nagu eelmiste aastate integratsiooni monitooringu uuringutes nii esinevad ka seekord suured erinevused eestlaste ja teiste rahvuste vahel hinnangutes erinevate meediakanalite olulisusele infoallikatena. Eestlaste jaoks oluliste infoallikate loetelu on võrreldes teiste rahvustega märgatavamalt lühem, samas on hinnangud nende allikate olulisusele kõrgemad.

Infoallikate olulisuse pingereas ei ole võrreldes 2011. ja 2015. aasta küsitlusega (vt Seppel 2015) muutusi toimunud: eestlased hindavad kõige olulisemaks infoallikaks ETV (84%), mis ületab isegi suhtlemise sõprade, sugulaste ja tuttavatega (82%) (tabel 6.1). Järgnevad üsna võrdsete hinnangutega teised eestikeelsed telekanalid (74%), raadiokanalid (73%) ja ajalehed (72%). Veidi on oma olulisust kasvatanud veebiportaalid (61%) ja sotsiaalmeedia (43%). Globaalseid uudistekanalid peab oluliseks üks neljandik eestlastest, venekeelseid väljaandeid alla kümnendiku, ainult kanali ETV+ hindab oluliseks allikaks 12%.

Joonis 6.1. Enesehinnanguline informeeritus eestlaste ja teiste rahvuste hulgas 2008–2017, % („Väga hästi“ ja „Pigem hästi“ vastanute osakaal)*

* 2011 monitooringus ei küsitud varianti 'mujal maailmas toimuvast' (Integratsiooni monitooring 2017)

Ka teiste rahvuste hulgas on infokanalite olulisus sarnane eelmiste aastate tulemustega: domineerivad Venemaa telekanalid (71%) ja PBK (70%), mille olulisus jääb küll alla suhtlemisele sõprade ja tuttavatega (81%). Hinnangud PBK Eesti uudiste ja venekeelse „Aktuaalse kaamera“ („AK“) uudistesaaate olulisusele on jäänud sarnaseks 2015. aastaga, see on vastavalt 70% ja 62% elanikest. Kohalikul meediaväljal on endiselt kõige kõrgem positsioon venekeelsel „AK“-l, millele on järele jõudmas kohalikud venekeelsed ajalehed (57%) ja uudisteportaalid (54%). Endiselt kasvab sotsiaalmeedia (48%) tähtsus.

2015. aasta sügisel alustanud ETV+ kanalit hindab oluliseks infoallikaks 43% venekeelsetest elanikest. See jääb alla kohalikele venekeelsetele ajalehtedele ja uudisteportaalidele, ent ületab Raadio 4 (R4) olulisust (38%). Venemaa ajalehti ja internetiväljaandeid peab oluliseks infoallikaks üle kolmandiku ja eestikeelseid meediaväljaandeid kuni neljandik teistest rahvustest inimestest. Kõige olulisem eestikeelne kanal on ETV (27%). ETV olulisus on võrreldes 2015. aasta integratsiooni monitooringu andmetega tunduvalt vähenenud (37%-lt 27%-le), aga see võib olla seletatav ka venekeelsete saadete (sh „AK“) liikumisega ETV+ kanalile. Huvi välismaiste uudistekanalite (19%) vastu on venekeelsete elanike hulgas veidi väiksem kui eestlaste hulgas.

Võrdluses 2011. aasta integratsiooni monitooringu andmetega² võib pikemaajaliste trendidena tuua esile raadio tähtsuse kahanemise infoallikana nii R4 kui ka teiste venekeelsete kanalite puhul, samuti globaalsete uudistekanalite olulisuse vähenemise. Teiselt poolt on viimase kuue aasta jooksul märgatavalt kasvanud sotsiaalmeedia roll olulise infoallikana.

Samas on raske rääkida venekeelsete elanike üldistest infotarbimise harjumustest, sest nagu eestlaste jaoks nii on ka nende jaoks põlvkondlikud erisused infokanalite valikul väga suured ja need on aja jooksul kasvanud. Nagu ka 2015. aasta monitooringu tulemused näitavad, läheb suurim veelahe 50 eluaasta juurest. Kui vanemate põlvkondade puhul on kõige olulisem infoallikas telekanalid (sh teleuudised), siis nooremate põlvkondade puhul on selgelt esikohal internetipõhised allikad (tabel 6.2). Eraldi tuleb ära märkida, et kui vanemaealistest on ETV+ omaks võtnud umbes pooled, siis nooremate põlvkondade seas jääb see osakaal kolmandiku juurde. Täheldada võib veel Venemaa muude telekanalite osatähtsuse kahanemist iga põlvkonnaga: noorimas vanuserühmas on Venemaa telekanalite jälgijaid 56% võrreldes 80%ga vanemate põlvkondade puhul.

Teine kestev trend on eestikeelsete infoallikate olulisuse kasv nooremate venekeelsete põlvkondade jaoks: eestikeelsed uudisteportaalid ja ajalehed (sh nende veebilehed) on olulised peaaegu kolmandikule noorimast vanuserühmast ning Raadio 4 tähtsus jääb noorima põlvkonna hulgas eestikeelsetele raadiokanalitele isegi alla.

Nagu eestlaste nii on ka teiste rahvuste hulgas sotsiaalmeedia tähtsus kasvanud kõikides vanuserühmades, venekeelsete noorte hulgas on see tõusnud isegi kõige olulisemaks hinnatud infoallikaks. Teisalt on sama tendents nähtav kõikide vanuserühmade puhul: ka 50–64aastaste seas on internetipõhiste kanalite (sh sotsiaalmeedia ja sh eestikeelsete kanalite) olulisus kasvanud, kuigi selles vanuserühmas ei ole interneti kõrval televisioon oma olulisuses kaotanud.

Lisaks vanusele mängivad meediakanalite valiku juures rolli ka teised tegurid, eeskätt kahtlemata eesti keele oskus. Eeldatavalt jälgivad parema eesti keele oskusega inimesed eestikeelseid tele- ja raadiokanaleid ja ajalehti ning uudisteportaleid keskmisest märgatavamalt rohkem. Vanemate põlvkondade seas (al 50 a) on eesti keelt vabalt valdajate hulgas ligikaudu 70% neid, kes hindavad ETV eestikeelseid tele- ja raadiokanaleid oluliseks allikaks, nooremate põlvkondade esindajaist hindab eestikeelseid ajalehti ja uudisteportaleid oluliseks 60%. Teisalt on eesti keele oskus seotud üldisema orienteeritusega kohalikule meediale: need, kelle eesti keele oskus on väike või puudub üldse, jälgivad märgatavalt vähem ka nii ETV+ kui kohalikke venekeelseid uudisteportaleid. Eesti keelt hästi valdajad jälgivad Venemaa telekanaleid vähem kui eesti keelt keskmisel tasemel või nõrgalt valdajad, samas Venemaa ajalehte ja uudisteportaalide puhul erinevust ei ole – see on seotud internetipõhiste kanalite jälgijate noorusega (nende keelteoskus on üldjuhul parem).

Piirkonniti on eestikeelsed audiovisuaalsed kanalid kõige olulisemad väljaspool Tallinna ja Ida-Virumaad elajatele. Ida-Virumaal jälgitakse Venemaa meediakanaleid veidi rohkem ning eestikeelseid ajalehti ja internetiportaleid veidi vähem kui mujal Eestis. Kohaliku venekeelse meedia olulisuse hinnangutes piirkondlikke erinevusi ei ole.

2 Otsest võrdlust 2011. a sarnasega küsimusega ei saa teha, sest skaala on muutunud (lisandunud on „ei oska öelda“, küll aga on võrreldavad meediakanalite pingeread.

Tabel 6.1. Meediakanalite olulisuse pingerida eestlaste ja teiste rahvuste hulgas, % (Integratsiooni monitoring 2017)

EESTLASED	TEISED RAHVUSED		EESTLASED	TEISED RAHVUSED	
	Väga oluline + küllaltki oluline	Ei ole üldse oluline		Väga oluline + küllaltki oluline	Ei ole üldse oluline
ETV eestikeelsed kanalid	84	5	Suhtlemine sõprade, sugulaste või tuttavatega	81	10
Suhtlemine sõprade, sugulaste või tuttavatega	82	6	Venemaa telekanalid	71	15
Teised eestikeelsed telekanalid	74	8	PBK Eesti uudised	70	18
Eestikeelsed raadiokanalid	73	12	Suhtlemine tööl või koolis kolleegide või kaaslastega	68	21
Eestikeelsed ajalehed	72	12	„Aktuaalne kaamera“ vene keeles	62	22
Suhtlemine tööl või koolis kolleegide või kaaslastega	65	22	PBK teised Eestis toodetud saated	58	20
Eestikeelsed uudisteportaalid, veebileheküljed	61	26	Eesti venekeelsed ajalehed	57	25
Sotsiaalmeedia	43	38	Eesti venekeelsed uudiste-portaalid, veebileheküljed	54	33
Globaalsed uudistekanalid	23	53	Sotsiaalmeedia	48	35
ETV+	12	60	ETV+	43	30
Ajalehed inglise, saksa jm keeles	11	70	Teised Eesti venekeelsed raadiokanalid	43	34
Venemaa telekanalid	7	69	Venemaa uudisteportaalid, veebileheküljed	39	37
Eesti venekeelsed uudiste-portaalid, veebileheküljed	7	79	Raadio 4	38	36
„Aktuaalne kaamera“ vene keeles	6	74	Venemaa ajalehed	34	45
PBK Eesti uudised	5	78	ETV eestikeelsed kanalid	27	42
Eesti venekeelsed ajalehed	5	80	Eestikeelsed uudisteportaalid, veebileheküljed	24	54
PBK teised Eestis toodetud saated	5	78	Eestikeelsed ajalehed	23	54
Raadio 4	4	80	Teised eestikeelsed telekanalid	21	41
Teised Eesti venekeelsed raadiokanalid	4	82	Eestikeelsed raadiokanalid	20	54
Venemaal tegutsevad uudisteportaalid, veebileheküljed	3	83	Globaalsed uudistekanalid	19	52
Venemaa ajalehed	2	84	Ajalehed inglise, saksa jm keeles	8	72

Tabel 6.2. Meediakanalite olulisus vanuserühmiti (teised rahvused) („Oluline“ + „Väga oluline“), % (Integratsiooni monitooring 2017)

MEEDIAKANAL	15–34 a	35–49 a	50–64 a	Al 65 a	KOKKU
Sotsiaalmeedia	77	60	35	14	48
Eesti venekeelsed uudisteportaalid, veebileheküljed	71	71	49	18	54
Eesti venekeelsed ajalehed	57	61	58	50	57
PBK Eesti uudised	57	68	77	80	70
Venemaa telekanalid	56	63	81	80	71
PBK teised Eestis toodetud saated	49	53	64	63	58
Venemaa uudisteportaalid, veebileheküljed	49	50	39	13	54
„AK“ vene keeles	47	52	74	72	62
Teised Eesti venekeelsed raadiokanalid	40	48	47	33	43
Eestikeelsed uudisteportaalid, veebileheküljed	39	28	19	6	24
Venemaa ajalehed	37	44	30	23	34
Eestikeelsed ajalehed	34	29	17	13	23
ETV+	31	37	52	52	43
Globaalsed uudistekanalid	30	18	16	9	19
Eestikeelsed raadiokanalid	26	17	21	11	20
ETV eestikeelsed kanalid	22	29	30	27	27
Raadio 4	19	41	44	52	38
Ajalehed inglise, saksa jm keeles	16	6	5	3	8
Teised eestikeelsed telekanalid	15	20	24	23	21

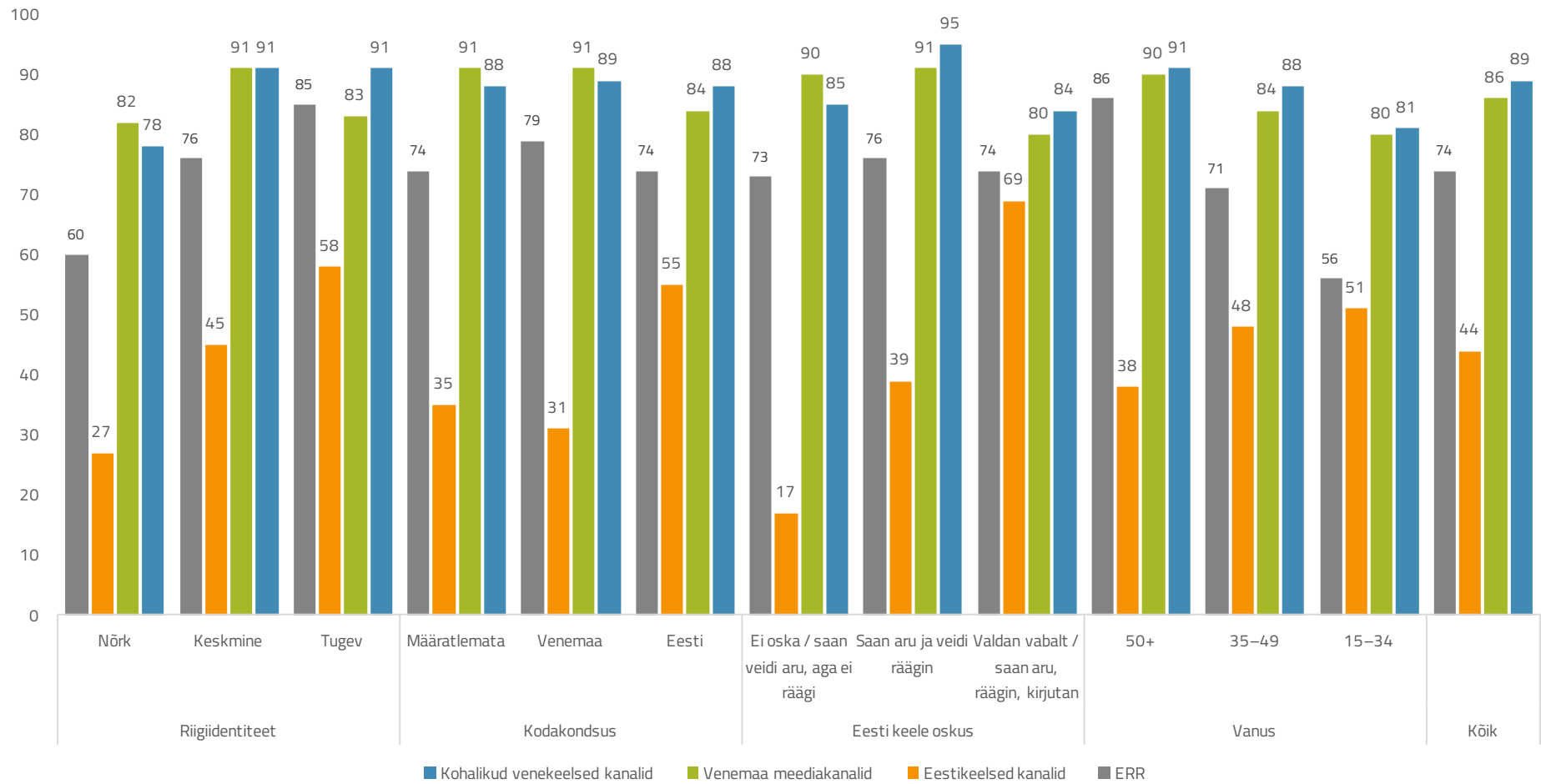
6.3. Meediakasutuse orientatsioon

Joonisele 6.2. on koondatud teistest rahvustest inimeste hinnangud kõikidele avalik-õiguslikele kanalitele, eestikeelsetele kanalitele, kohalikele venekeelsetele kanalitele ning Venemaa meediale. Ilmneb, et kõige suurem ühisosa on kohalikul venekeelsel meedial: 89% teistest rahvustest inimestest peab oluliseks allikaks vähemalt üht kohalikku venekeelset kanalit. Peaaegu samaväärne osakaal kõikides vanuserühmades peab oluliseks vähemalt üht Venemaa kanalit (kuigi vanuserühmiti konkreetsed kanalid erinevad). ERRi kanaleid hindab oluliseks infoallikaks 74%, mis on hoolimata kanali ETV+ loomisest uuringutevahelisel perioodil lähedane 2015. aasta monitooringu tulemuste põhjal loodud näitajaga. Eestikeelsetest kanalitest info leidjaid on 44% ja üle 50% on see osakaal kõige nooremas vanuserühmas.

Meediakasutuse orientatsioon on kõige tugevamalt seotud keeleoskusega – eesti keelt vabalt või hästi valdavad inimesed jälgivad teistest vähemal määral nii kohalikke venekeelseid kui ka Venemaa kanaleid ja suuremal määral eestikeelseid kanaleid. Samas ei pea peaaegu üks kolmandik eesti keele valdajaid eestikeelset meediat oluliseks infoallikaks, seega ei tähenda eesti keele oskus automaatselt liitumist eestikeelse info ruumiga. Sarnaselt on tugev soos kuuluvustundega: mida tugevam on riigiidentiteet, seda olulisemateks infoallikateks hindavad vastajad nii eestikeelseid kui ka kohalikke venekeelseid kanaleid, samuti rahvusringhäälingut. Kodakondsus mängib rolli ainult eestikeelse meedia kasutamise juures: Eesti kodakondsusega inimeste hulgas on eestikeelse meedia jälgijaid märgatavamalt rohkem, kuigi siin võib rolli mängida pigem suurem eesti keele valdajate osakaal Eesti kodanike hulgas.

Võrreldes eestlastega, kelle hulgast jälgib u veerand peale eestikeelse meedia ka välismeediat, on venekeelsete elanike meedia valikud mitmekesisemad: infot otsitakse erineva päritoluga allikatest erinevatest meediaruumidest, mida on nimetatud ka hargmaseks meediakasutuseks (Vihalemm ja Leppik 2017). Siiski puudub üks selge autoriteetne infoallikas (nagu suurema osa eestlaste jaoks on ERR) ning erinevate, sageli vastukäivaid vaateid esindavate meediaruumide vahel liikumisega käib kaasas ka üldiselt väiksem usaldus kõikide kanalite suhtes.

Joonis 6.2. Avalik-õiguslike, eestikeelsete, venekeelsete ja Venemaa meediakanalite olulisus teistest rahvustest elanike jaoks (osakaal nendest, kes peavad oluliseks vähemalt üht vastavat tüüpi kanalit) (Integratsiooni monitoriing 2017)

6.4. Hinnangud meediakanalite usaldusvärsusele

Infoallikate olulisuse kõrval sisaldab integratsiooni monitooringu küsimustik ka vastajate hinnangut meediakanalite ja kanaligruppide usaldusvärsusele. Lisaks hinnangutele konkreetsete kanalite usaldamisele näitab see küsimus vastajate suhtumist neid ümbritsevasse meediaruumi tervikuna, kus on (nagu infoallikate olulisusegi puhul) suured erinevused eestlaste ja teiste rahvuste vahel. Samuti on meediakanalite usaldushinnangute pingeread säilinud suhteliselt stabiilsena võrreldes 2015. aastaga.³ Kui eestlaste puhul on kõige jälgitumate kanalite puhul hinnangud usaldusvärsusele väga kõrged (ETV ja eestikeelsete ajalehtede puhul vastavalt 85% ja 74%), siis venekeelsete elanike hulgas on usaldus kõikide kanalite vastu märgatavamalt väiksem (tabel 6.3).

Usaldusväärseimate kanalite hulka kuuluvad teiste rahvuste jaoks PBK (56%) jt teised Venemaa telekanalid (54%), sellele järgnevad kohalikud venekeelsed ajalehed (43%) ja uudisteportaalid (42%). Neile jääb alla avalik-õiguslike kanalite usaldusvärsus: ETV+ (40%) ja Raadio 4 (35%). Kõige suuremat umbusaldust on aga avaldatud Venemaa uudisteportaalidele, mille puhul ületab mitteusaldajate osakaal (41%) usaldajate oma (29%).

Üldhinnangu kõrval (mida mõjutab nt kanali mittejälgijate osakaal) tuleb vaadata ka usaldushinnangut, mille kanalile annavad selle tegelikud jälgijad. Kanali tegelike jälgijate usaldushinnangud teiste rahvuste hulgas on ühtlasemad: enamiku venekeelsete kanalite (nii Venemaa kui ka kohalike, sh ETV+ ja R4) tarbijatest peavad neid usaldusväärseks u kaks kolmandikku, eestikeelsete kanalite kasutajatest umbes pool, nagu ka sotsiaalmeedia puhul. Kõige madalama usaldushinnanguga on teistest rahvustest inimeste puhul Vikerraadio ja välismaised uudistekanalid, mille puhul siiski on kõige suurem osakaal „Ei tea“ hinnangu andnud vastajaid.

Nii nagu infoallikate olulisuse küsimuse puhul on teiste rahvuste puhul ka meediakanalite usaldus seotud nii eesti keele oskuse kui ka kuuluvustundega. Eesti keele valdajate hinnangud eestikeelsetele kanalitele on süstemaatiliselt kõrgemad kui keelt kehvemini või üldse mitte valdajate puhul ning Venemaa meediaväljaannete puhul on olukord vastupidine: eesti keelt üldse mitte või vähe valdajad on nende suhtes usaldavamad. Kohalike venekeelsete kanalite puhul eesti keele oskuse ja usalduse vahel seost ei ole. Tugevama riigiidentiteediga inimesed on usaldavamad nii eestikeelsete kui ka kohalike venekeelsete kanalite suhtes. Samas on nõrga riigiidentiteediga inimesed umbusklikumad kõigi, sh Venemaa kanalite suhtes, mis viitab, et riigiidentiteedi indeks peegeldab peale suhtumise Eestisse ka üldisemat suhestumist ühiskonda ja ühiskondlikesse institutsioonidesse. Nõrga riigiidentiteediga inimeste puhul on tegu võõrandumisega laiemas tähenduses.

6.5. Kanali ETV+ roll venekeelse meediaauditooriumi jaoks

2015. aasta kevadel tehtud integratsiooni monitooringu küsitluse andmetel pidas 68% teistest rahvustest inimesi ETV venekeelse kanali ETV+ loomist oluliseks (Seppel 2015: 90). Siiski pole sama suur hulk inimesi selle kanali avamisele järgnenud pooleteise aasta jooksul kanalit enda jaoks tähtsa infoallikana avastanud: oluliseks infoallikaks hindab ETV+ 43% teistest rahvustest inimesi, usaldusväärseks kanaliks peab seda 40%. Kuigi vaatajaarvud on jäänud väikseks, on ETV+st vähemalt sümboolsel tasandil kujunenud kõige olulisem ERRi kanal teistest rahvustest inimeste jaoks, ületades R4 nii oluliselt kui ka usaldusvärsuselt.

Suurem on ETV+ roll üle 50aastaste hulgas, nende seas peavad rohkem kui pooled seda oluliseks infoallikaks, ja venekeelset „AK“-d kolm neljandikku. Noorte hulgas, kes on audiovisuaalsest meediast üha selgemalt loobumas internetipõhiste meediaplattformide kasuks, on ETV+ olulisus märksa väiksem, jäädes alla ka näiteks eestikeelsetele veebikanalitele.

Samuti ei ole suurem osa teistest rahvustest inimestest suutnud selle ajaga kujundada selget hinnangut selle kohta, kas ETV+ on aidanud parandada venekeelse inforuumi kvaliteeti: küsitletutest ligikaudu pooltel puudub seisukoht selle kohta, kuivõrd ETV+ on info kättesaadavust mõjutanud (tabel 6.4). Hinnangu andnutest peab siiski valdav osa ETV+ panust positiivseks. Hinnangut mõjutab tugevalt isiklik kokkupuude kanaliga: need, kes peavad ETV+ oluliseks infoallikaks, hindavad selle mõju info kättesaadavusele märgatavalt suuremaks. ETV+ peab oluliseks infoallikaks 44% elanikest (vt tabel 6.2) ja usaldusväärseks 62% jälgijatest (vt tabel 6.4). Ka need, kes hindavad ennast Eestist ja kodukandist paremini informeerituks, hindavad ETV+ rolli suuremaks.

Samas hindavad nii elanikud tervikuna kui ka kanali vaatajad ETV+ rolli kõige suuremaks info kättesaadavuse kasvatajana just Eesti kohta, vähem seevastu Eesti venekeelse kogukonna kohta, ning vähimal määral mujal maailmas toimuva kohta. Kuigi ühe küsimuse alusel ei ole võimalik kaugeleulatuvaid järeldusi teha, peegeldub selles ETV+ loomise aegsetes aruteludes esitatud kartus, et kanalil on raske vältida sümboolset kuvandit n-ö riigimeedia (vt Seppel 2015), ning see ei ole kujunenud selgelt venekeelse kogukonna häälekandjaks.

3 Otseselt ei ole kahe aasta tulemused võrreldavad, sest küsimuse sõnastust on muudetud.

Tabel 6.4. Hinnang ETV+-le kui infoallikale teistest rahvustest inimeste hulgas, % (Integratsiooni monitooring 2017)

	Kõik			ETV+ jälgijad (N = 415)		
	Kui hästi on Teie arvates ETV+ suurendanud info kättesaadavust?					
	Väga/pigem hästi	Väga/pigem kehvasti	Ei oska öelda	Väga/pigem hästi	Väga/pigem kehvasti	Ei oska öelda
Eesti kohta	44	3	53	64	3	33
Eesti vene kogukonna kohta	39	4	56	58	5	38
Mujal maailmas toimuva kohta	35	7	58	57	8	35

6.6. Sotsiaalmeedia kasutamine ja sotsiaalvõrgustikud

Sotsiaalmeedia osa elanike infokasutuses ja igapäevasuhtluses on järjest kasvanud. Nii eestlaste kui ka venekeelsete elanike hulgas on sotsiaalmeedia platvormide kasutajaid ü 60 % (vt tabel 6.5), sh noorima põlvkonna seas on võrgustikes osalejaid üle 90%. Võrreldes 2015. aasta monitooringu tulemustega on sotsiaalmeedia kasutajate osakaal rahvastikus jäänud üldjoontes samaks, kuigi märgatavalt (10 protsendipunkti võrra) on kasvanud 50aastaste ja vanemate osalus sotsiaalvõrgustikes.

Siiski võib rääkida sotsiaalmeedia rolli mõnetisest muutusest. Suhtlusvõrgustiku pakkumise kõrval on sotsiaalmeediakanalid muutumas järjest tähtsamaks info leidmise kanaliks: venekeelsete elanike hulgas hindavad neid oluliseks infoallikaks pooled (eestlastest 43%), venekeelsete elanike seas ületab noorima vanuserühma hulgas selle olulisus aga kõiki teisi meediakanaleid.

Nagu 2015. aasta monitooringu tulemustes nii on ka seekord suhtlusvõrgustike eelistustes rahvuste vahel märgatavad erinevused (vt tabel 6.5.). Eestlastel on sotsiaalmeedia kasutajate hulgas ülekaalukalt kõige populaarsem platvorm Facebook (kasutajaid 56%, noortest koguni 90%), mille kõrval omatakse kontosid veel teistes keskkondades: eeskätt noorte hulgas on populaarsed ka pildi- ja videojagamist võimaldavad keskkonnad (33%). Venekeelsete elanike hulgas on Facebooki (43%) kõrval jätkuvalt menüüka venekeelsed võrgustikud Odnoklassniki (33%) ja VKontakte (26%). Facebooki

kasutus on Eesti venekeelsete elanike hulgas mõnevõrra kasvanud, kuid ei ole mitte vähendanud VKontakte ja Odnoklassniki võrgustiku kasutamist, vaid suurendanud mitmes võrgustikus aktiivsete inimeste osakaalu. Ainult nooremas vanuserühmas on Facebooki kasutuse kasv (kasutajaid 73% vanuserühmast) vähendanud osalust teistes suhtlusvõrgustikes.

Sotsiaalmeediat kasutavatel venekeelsetel inimestel on eestlastest kontakte sotsiaalvõrgustikes umbes pooltel (vt joonis 6.3.) ja umbes veerand neist suhtleb interneti teel eestlastega sageli (rahvustevaheliste kontaktide kohta vt ka ptk 5). Eestlastel on teistest rahvustest kontakte umbes 30%-l. Kõige suurem on teistest rahvustest kontaktide arv noorima põlvkonna hulgas. Teistest rahvustest kontaktide osakaal on tugevalt seotud päriseluga: mida tihedamad on kontaktid päriselus, seda tihedamad on need internetivõrgustikes. Venekeelsetel inimestel on kontakte eestlastega rohkem piirkondades, kus ka igapäevaelus on kahe rahvusrühma suhtlust rohkem (kõige vähem Ida-Virumaal, rohkem Tallinnas ja kõige rohkem mujal Eestis), samuti rohkem nende hulgas, kes on kõrgema haridusega ja parema eesti keele oskusega.

Võrgustiku valiku puhul on tähtis tegur eesti keele oskus. Eesti keele oskajate hulgas on Facebooki kasutajate osakaal kaks korda suurem kui nende hulgas, kes eesti keelt ei valda. Samuti, mida kõrgem on eesti keele tase, seda sagedamini on venekeelsetel elanikel eestlaste hulgas sotsiaalmeediakontakte ja seda suurem on eestlaste osakaal nende võrgustikes. Nendest, kes valdavad eesti keelt vabalt, on 90%-l kontaktide hulgas eestlasi, sealhulgas 50%-l on eestlaste osakaal üle poole kõigist kontaktidest. Samal ajal on neil sotsiaalmeedia kasutajatel, kes eesti keelt ei valda, eestlastest kontakte vähem kui 10%-l.

Eestlaste puhul eristuvad oma kontaktivõrgustiku mitmekesisuse poolest ainult vene keelt vabalt rääkijad, kelle puhul on ligikaudu 60%-l teiste rahvuste hulgas kontakte ja umbes veerandil on nende kontaktide osakaal üle poole. Muul juhul on venekeelsete inimeste kontakte ü 20%-l eestlastest hoolimata keeleoskuse tasemest. See näitab, et kui välja jätta väike hulk vene keeles vabalt suhtlevaid ja tihedalt venekeelsetesse võrgustikesse seotud eestlasi, sõltuvad eestlaste ja teiste rahvuste vahelised kontaktid sotsiaalmeedias eeskätt teistest rahvustest inimeste valmidusest suhelda eesti keeles.

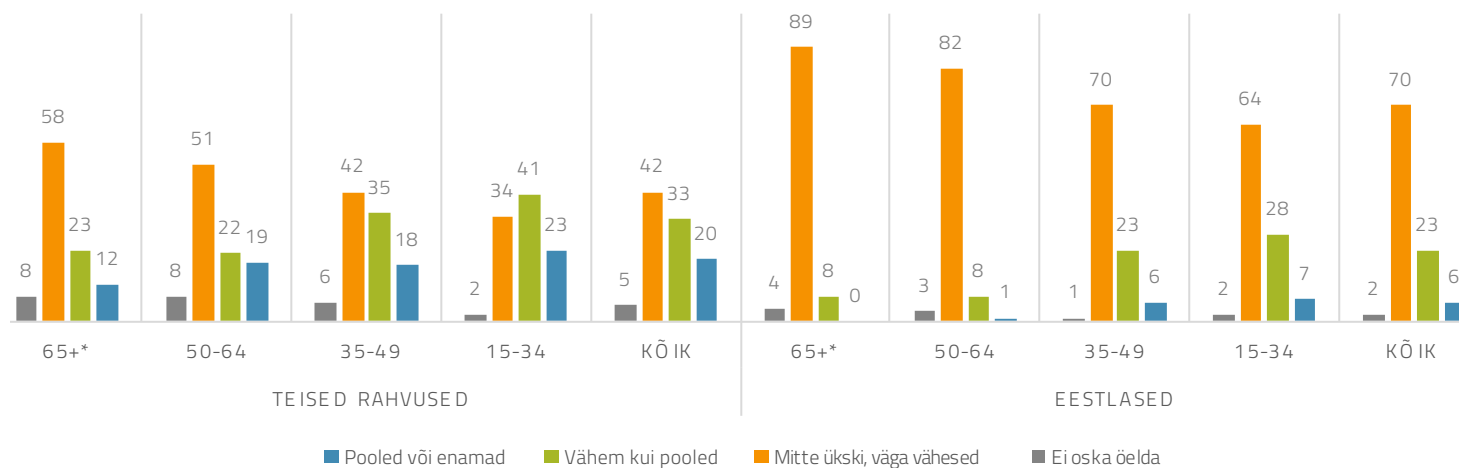
Tabel 6.3. Meediakanalite usaldusväärsus eesti- ja venekeelsete elanike hulgas, % (Integratsiooni monitoring 2017)

EESTLASED			TEISED RAHVUSED						
	Täiesti/üldiselt usaldan	Eriti/üldse ei usalda	Ei jälgi		Täiesti/üldiselt usaldan	Eriti/üldse ei usalda	Ei jälgi	Ei oska öelda	Usaldajate % kanalile hinnangu andjatest
ETV, ETV2	85	7	6	PBK	56	24	17	8	68
Eestikeelsed ajalehed	74	11	12	Venemaa telekanalid	54	21	17	6	65
Eestikeelsed portaalid	59	9	27	Eesti venekeelsed ajalehed	43	16	33	8	64
Vikerraadio	53	3	39	Eesti venekeelsed portaalid	42	16	37	6	67
Välismaised uudistekanalid	31	3	59	ETV+	40	16	35	7	62
Sotsiaalmeedia	25	27	41	Raadio 4	35	11	43	9	61
ETV+	21	5	66	Venemaa uudiste-portaalid	29	41	43	7	51
Venemaa telekanalid	7	15	73	ETV, ETV2	27	16	47	9	52
Eesti venekeelsed portaalid	6	5	83	Sotsiaalmeedia	27	20	44	9	48
PBK	6	11	77	Eestikeelsed portaalid	20	11	62	6	54
Raadio 4	5	5	84	Venemaa ajalehed	17	15	61	7	43
Eesti venekeelsed ajalehed	4	5	84	Välismaised uudistekanalid	16	15	58	24	39
Venemaa uudiste-portaalid	3	8	83	Eestikeelsed ajalehed	15	10	66	8	45
Venemaa ajalehed	2	6	87	Vikerraadio	11	10	69	11	30

Tabel 6.5. Sotsiaalmeediakanalite kasutus eestlaste ja teiste rahvuste hulgas vanuserühmiti, %
(Integratsiooni monitoriing 2017)

	Teised rahvused					Eestlased				
	Kõik	15–34 a	35–49 a	50–64 a	Al 65 a	Kõik	15–34 a	35–49 a	50–64 a	Al 65 a
Facebook	43	74	60	28	9	56	90	68	35	19
Odnoklassniki	33	37	48	35	17	2	4	3	2	0
VKontakte	26	56	27	14	4	2	8	1	0	1
Instagram, Snap-chat jm pildi- ja videojagamis- keskkonnad	13	33	16	4	1	16	44	12	2	0
Twitter	6	16	4	2	2	7	17	6	3	1
Ei kasuta ühtegi	39	5	18	51	78	41	8	29	65	81

Joonis 6.3. Teistest rahvustest inimeste osakaal sotsiaalmeediakontaktide hulgas, eestlastel venekeelsed elanikud / teisel rahvusel eestlased. %⁴ (Integratsiooni monitoriing 2017)

4 Tuleb arvesse võtta, et küsitluses ei ole ei täpsustatud väljaspool Eestit elavate kontaktide osakaalu.

6.7. Kokkuvõte

Integratsiooni monitooringu 2017. aasta uuringu meedia- ja infovälja kohta käivad küsitlustulemused ei näita märgatavaid muutusi 2015. aasta uuringuga võrreldes. Enesehinnanguline informeeritus Eesti ja kodukoha kohta on jäänud samale tasemele, olles viimasel viiel aastal võrreldav eestlaste enesehinnanguga. Üldised, rahvusühmi tugevalt eristavad trendid nii infoallikate olulisuse ja usaldusväärsuse kohta on eestlaste ja teistest rahvustest inimeste hulgas jäänud samuti samaks.

Eestlased on väga selgelt orienteeritud eestikeelsele meediale: ERR ja eestikeelsed ajalehed on jätkuvalt väga olulised ja usaldusväärsed. Teistest rahvustest inimeste hargmaisel (vt Leppik ja Vihalemm 2017) meediaväljal konkureerivad kohalik venekeelne ja Venemaa meedia, vähesemal määral eestikeelne meedia, mistõttu on heterogeenne nii teistest rahvustest inimeste meediakasutus kui mitmekesine ka iga konkreetse meediatarbija menüü. Selgelt kogu rahvastiku jaoks ühiseid autoriteetseid kanaleid ei ole ja ka eri kanalite üldine usaldus on tunduvalt väiksem kui eestlaste puhul – enamik inimesi püüab panna pildi kokku erinevate kanalite infole toetudes. Noorima vanuserühma puhul ongi tõusnud kõige olulisemaks infoallikaks põhiliselt võrgustikukontaktide soovitusel põhinev sotsiaalmeedia infovoog.

Võrreldes erineva keeleoskuse ja kodakondsusstaatusega rühmade meediakasutust omavahel, võib esile tuua, et suurima ühisosa moodustab kohalik venekeelne meedia – selle olulisus on kõikide rühmade jaoks sarnane. Erinevused ilmnevad rohkemal määral eestikeelse ja vähemal määral Venemaa meedia juures: eesti keelt paremini valdajate ja Eesti kodanike jaoks on eestikeelne meedia märgatavalt olulisem. Venemaa meedia jälgimist mõjutavad need tegurid vähem, ent Eesti kodanike ja eesti keele valdajate hulgas on Venemaa meedia olulisus mõnevõrra väiksem kui määratlemata kodakondsuse, Venemaa kodakondsuse ja eesti keelt halvasti valdajate hulgas. Meediaorientatsioon on seotud ka kuuluvustundega: tugevama riigiidentiteediga inimesed on tugevamini orienteeritud kohalikule venekeelsele ja eestikeelsele meediale.

Tähtis trend on suurenevad erinevused noorema ja vanema põlvkonna meediakasutuses. Kuigi internetipõhiste infokanalite (sh sotsiaalmeedia) osatähtsus on suurenenud kõikides vanuserühmades, on nooremate põlvkondade puhul kasvav trend loobumine traditsioonilistest meediakanalitest, eeskätt televisioonist ja raadiost. See peegeldub ka ETV+ omaksvõtus teistest rahvustest inimeste poolt. Kui vanemate põlvkondade seas on kanali ETV+ vähemalt sümbolisel tasandil omaks võtnud umbes pooled meediatarbijad, siis noorima põlvkonna esindajaist on ETV+ enda jaoks avastanud alla kolmandiku, noorte hulgas on rohkem neid, kes eelistavad ammutada infot eestikeel-

setest veebiportaalist. Samuti kahaneb koos vanuse vähenemisega Raadio 4 tähtsus infoallikana. Et avalik-õiguslik meedia jõuaks teistest rahvustest noorteni, oleks vaja kindlasti uuenduslikumaid lahendusi. Kuigi kanalit ETV+ puudutav plokk küsimustikus oli liiga napp põhjalikumate järelduste tegemiseks ja teema vajaks süvitsi uurimist, peegeldavad ETV+-le antud hinnangud ka seda, et venekeelsete elanike hulgas on ETV+-l ikkagi pigem Eesti, mitte niivõrd Eesti venekeelse kogukonna infokanali kuvand.

Nooremate põlvkondade jaoks on eestikeelsed kanalid infoallikatena olulisemad kui vanemate põlvkondade jaoks. See ei ole siiski toonud kaasa Venemaa meedia rolli vähenemist: ehkki noorte meediamenüüs on Venemaa telekanalid väheneva osatähtsusega, jälgivad nad aktiivselt internetipõhiseid väljaandeid, mis on sisult ja valikult kahtlemata mitmekesisemad kui teleprogrammid.

Kasutatud kirjandus

Kantar Emor (2017). Teleauditooriumi ülevaade aprillikuus 2017. Saadaval aadressil: <http://www.emor.ee/teleauditooriumi-ulevaade-aprillikuus-2017>

Leppik, Marianne ja Triin Vihalemm (2017). Venekeelse elanikkonna hargmaisus ja meediakasutus. *Eesti ühiskond kiirenevas ajas: elaviku muutumine Eestis 2002–2014 Mina. Maailm. Meedia tulemuste põhjal* (591–619). Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Seppel, Külliki (2015). Meedia ja infoväli. *Eesti ühiskonna integratsiooni monitooring 2015* (87–97). Tallinn, Kultuuriministeerium.